

13. Les Comunitats de Pràctica i la seva aportació a l'educació patrimonial. La CoP Patrimoni i Escola i l'e-CoP Llars i Patrimoni

Maria Cacheda Pérez¹

Paraules clau

Col·laboració, horitzontalitat, pertinença, educació patrimonial

Introducció

L'Agència Catalana del Patrimoni Cultural (ACdPC) neix el 2014 amb l'objectiu principal d'ajudar i contribuir d'una manera favorable i justa, a la gestió i coordinació dels equipaments patrimonials i museus que pertanyen a la Generalitat de Catalunya. Concretament, des de l'acció educativa que s'impulsa des dels inicis de 2015 s'entén com a missió, seguir i acompanyar la transformació educativa que s'està generant en el sistema educatiu formal català. Per una banda, amb la renovació de les metodologies pedagògiques, i per altra, impulsant formacions i seminaris para aprofundir en l'expertesa de les professionals de

l'educació patrimonial. Investigar, estudiar i buscar noves maneres de fer en el conjunt dels programes educatius de museus i monuments, és fonamental perquè l'aprenentatge que es promogui cap als visitants sigui significatiu, i que l'alumnat se senti protagonista d'aquestes experiències.

Tenim la necessitat de superar el model d'ensenyament transmissor, i possibilitar que els infants i joves puguin gaudir al museu d'experiències d'aprenentatge rellevants, que els ajudin a ser persones autònomes i crítiques, que reverteixi també en una societat més cohesionada, capaç de donar resposta als reptes globals, formant ciutadans lliures i responsables.

Els equipaments patrimonials, normalment amb pocs recursos humans i econòmics, es troben amb el repte de millorar les pedagogies i metodologies de les seves accions educatives. Partim del convenciment que l'educació millora a través de la col·laboració, l'intercanvi i l'aprenentatge mutu. Un apropament entre museu i escola, seria

1. Maria Cacheda. Agència Catalana del Patrimoni Cultural, Departament de Cultura de la Generalitat. CEPAP, Universitat Autònoma de Barcelona. Coordina l'article en nom de totes les persones integrants de les CoPs, que apareixen citades en aquest text.

convenient per preguntar-nos què és el que podem oferir i aportar, perquè aquestes accions educatives deixin de valorar-se, en molts casos, com un "producte de consum". Els canvis que es reclamen a l'escola són també necessaris als museus, necessitem pedagogies adaptades al segle XXI.

Parafraçant Marina Garcés (2015), que passi alguna cosa a la nostra vida i per tant també a la feina que fem, té a veure amb tres potencialitats creatives que tenim dins nostre: obrir, significar i decidir. Obrir possibilitats que abans no existien: per això, entre un grup de persones interessades en aquest canvi educatiu hem creat la Comunitat de Pràctica Patrimoni i Escola (CoP Patrimoni i Escola). Ho fem amb la intenció de produir significats nous, prenent la decisió i el compromís conjunt, de transformar en clau competencial l'acció educativa del patrimoni, trencant així la irreversibilitat imperant general, en l'educació patrimonial actual.

La nostra "microrrevolució" col·lectiva és constituir-nos en una comunitat de pràctica (CoP) des de la voluntarietat d'un conjunt de persones inquietes, professionals actives en educació formal i informal, que creiem en el canvi des de la implicació personal i cooperativa.

Les comunitats de pràctiques (CoP)

Però, què és això d'una CoP? Les CoP són grups de persones d'un col·lectiu concret, associades de manera voluntària, amb l'objectiu de desenvolupar un coneixement especialitzat, a partir de la col·laboració entre elles per a compartir experiències, informació i coneixements, de manera estructurada i limitada en el temps. Es tracta d'una eina de gestió del coneixement que tradueix aquests sabers compartits, en un "producte de coneixement" que pugui ser aplicat a la pràctica diària del col·lectiu implicat. S'entén com a producte de coneixement, la materialització física de l'objectiu treballat en el grup. Les CoP tracten mancances comunes que es plantegen en el dia a dia de la feina d'aquestes persones. Té uns objectius concrets, una metodologia de funcionament i un termini d'execució, tot fixat per les persones de la comunitat.

El repte és compartir pràctica i generar coneixement traduït en un manual, un dossier, un protocol, una activitat concreta, etc.

Estan formades per un *grup impulsor*, un *grup actiu* i un *grup perifèric*.

El grup impulsor està format per persones que creuen en la transformació i millora d'allò que fan. Exposen les seves inquietuds sobre un tema en comú i les comparteixen amb

altres persones que es vulguin sumar. El grup actiu són les persones que s'afegeixen al grup impulsor i treballen en aquest interès comú, aprofundint en aquest coneixement a través d'una interacció continuada. I per últim està el grup perifèric, que és el que es beneficiarà del treball de la CoP en qüestió, i repercutirà també en la seva pràctica professional. Aquesta estructura i diferents nivells de participació faciliten poder compartir el coneixement i fer-lo circular.

És molt important entendre que una CoP no és simplement un grup de treball que es reuneix per interessos afins. En una CoP, les persones se centren en la millora de la seva pròpia activitat, a partir de la focalització d'objectius comuns a millorar o desenvolupar. Passar de la mirada formal a la mirada científica, no és espontani ni fàcil, i s'arriba després d'un compromís i esforç a partir de l'anàlisi i la comprensió de les experiències i del coneixement més informal. Tot això, a través d'un camí més cognitiu, perquè esdevingui especialitzat i científic. Sempre des del vessant de la seva aplicabilitat i millora en la pràctica pròpia.

La clau perquè aquestes comunitats es donin i funcionin està en les persones. El compromís adquirit de manera voluntària, horitzontal i col·laboratiu, fa que totes i tots els que col·laborin guanyin en relacions interpersonals, autoformació, empoderament i el més important, la pertinença a un grup que serà partícip d'una "solució" compartida i valuosa.

La CoP Patrimoni i Escola

A Catalunya, tenim com a referent del treball en CoPs al Departament de Justícia i sobretot a l'Agència de Salut Pública, organismes de la Generalitat, que des de fa més de deu anys, fomenten la pràctica professional en comunitats de pràctiques dins dels seus projectes anuals. Impulsen l'ús de les eines que permeten la societat de la informació i el coneixement, promouen la millora contínua, l'eficiència en l'ús dels recursos i l'aprenentatge individual i organitzacional. Valorant el coneixement dels professionals que hi treballen, publiquen a la seva web² una desena de treballs fets, pensats i elaborats per les treballadores i treballadors del sector en aquestes comunitats, amb l'objectiu de millorar la seva pràctica professional i enriquir-la. Des de l'ACdPC ens vam fixar en la seva trajectòria, la vam seguir i ens vam entrevistar amb diferents persones que hi eren darrere d'aquests projectes. Després d'aquestes trobades, i un període d'investigació en aquest camp, vam voler iniciar-nos en el món de les CoPs. La nostra idea era

2. http://salutpublica.gencat.cat/ca/publicacions_formacio_i_recerca/comunitats_de_practica/

ajuntar gent interessada del món educatiu formal i informal. L'ACdPC podia contactar amb professionals dels museus catalans, i a través de la col·laboració del Departament d'Ensenyament mitjançant un conveni que tenim signat des de finals de 2014 (acord marc), vam arribar als docents.

Per a millorar la comunicació i col·laboració entre l'escola i el patrimoni, una de les propostes de l'ACdPC, sota el paraigua d'aquest conveni, és la *Jornada de Patrimoni i Escola*³. En aquestes jornades, dirigides a docents i professionals de l'educació patrimonial, Acció Educativa de l'ACdPC, com a grup impulsor de la CoP, va llançar la idea de formar una d'aquestes comunitats, davant la preocupació generalitzada del sector per trobar un lloc compartit de treball, per aquelles persones preocupades per millorar la pràctica educativa en institucions patrimonials. A través d'un formulari de sol·licitud, una trentena de persones es van interessar i es va formar finalment un grup actiu de 25 persones que treballem des del mes de gener de 2016.

La novetat d'aquesta CoP respecte a les ja formades en altres camps, és que s'uneixen dos col·lectius diferents però provinents del món educatiu: docents i professionals de l'educació d'equipaments patrimonials, amb inquietuds educatives comunes però amb pocs espais d'interacció i de cooperació col·lectiva. La pertinença a aquest grup implica voluntarietat, confiança i compromís amb tots els membres, i compartir informació i experiències que permetin noves formes d'actuació de la praxi diària.

L'objectiu de la CoP és crear uns indicadors qualitatius i compartits, per dissenyar i avaluar les activitats educatives de les institucions patrimonials dins dels criteris del Model Orientador Competencial⁴ que promou el Departament d'Ensenyament per a la millora de la docència en els centres educatius.

Aquest model d'orientació educativa conté els principis pedagògics competencials i les dinàmiques organitzatives i de relació d'un centre educatiu, orientades a afavorir l'èxit de l'alumnat, pel que fa a la seva autonomia i el desenvolupament del seu projecte de vida.

La metodologia de treball que compartim són reunions periòdiques (fixades pel grup), i a la vegada, altres trobades dels quatre subgrups en què ens hem subdividit per treballar cada un dels criteris en els quals es basen els

3. Més informació sobre aquestes jornades i altres línies d'acció de l'acció educativa que promou l'ACdPC:
http://culturaeducacio.gencat.cat/patrimoni_escola

4. Més informació d'aquest model: <http://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/orientacioeducativa/model-competencial-orientador/>

Presentació CoP: Presentació de la CoP Patrimoni i Escola a la Jornada PREP2 a Donostia.

quatre pilars d'aprenentatge de l'alumnat: significativitat, comunicació, acció i projecció. A més, entre reunions, compartim, reflexionem i aprofundim en la feina feta a través d'eines digitals en línia que ens mantenen actius entre les sessions presencials.

Segons aquest model pedagògic, la significativitat es refereix a tot allò que fan els joves i infants en tots els moments i espais d'aprenentatge de manera que capti el seu interès (m'interessa, m'implico i gestiono, trobo sentit a què faig, m'adono de com ho faig i com ho aprenc). L'acció té a veure amb l'alumnat com a subjecte protagonista del seu aprenentatge (per ajustar-me a l'entorn canviant he d'actuar, ser actiu). La projecció vol dir que l'aprenentatge de l'alumnat té projecció, aporta una conseqüència amb la seva connexió amb el que fa i aprèn fora de l'entorn escolar. al la comunicació, seria l'eina de construcció i avaluació dels aprenentatges, les diferents formes d'expressió tenint en compte la diversitat de l'alumnat i les intel·ligències múltiples.

Aquests indicadors, els compartirem amb tota la comunitat educativa per a la seva utilització i aplicació un cop la feina estigui enllestida. La data de finalització prevista és entre abril i maig de 2018, i la intenció és donar a conèixer aquests indicadors durant la Jornada de Patrimoni i Escola de 2018.

La clau perquè aquesta CoP funcioni rau en les persones que hi formem part, que ens sentim participants d'un grup de gent molt valuosa, que té les mateixes inquietuds i curiositats per millorar l'educació patrimonial tradicional que es dona en molts museus i equipaments patrimonials. Trencar la irreversibilitat d'allò que persisteix és un compromís compartit en el qual dipositem la nostra energia i entusiasme. La nostra CoP és una unitat autònoma que funciona fora de l'horari laboral i amb recursos individuals propis. Per això, a les persones que treballen d'aquesta manera innovadora se'ns diuen col·loquialment "cacauets"; ja que igual que la lleguminosa, que és l'única que dona el fruit sota terra i no es veu, nosaltres treballem de manera poc visible per a millorar aspectes concrets de la nostra feina. Fem un treball productiu i molt aprofitable com la feina que fa la planta del cacauet.

Les i els cacauets que treballem en el grup actiu i institucions que representem en la CoP Patrimoni i Escola són:

Albert Vicedo, Departament d'Ensenyament; **Andrea Granell**, experta externa i col·laboradora Acció Educativa, ACdPC; **Anna Catà**, Auriga Serveis Culturals; **Anna Plans**, Museu Palau Mercader, Ajuntament de Cornellà de Llobregat; **Anna Triadó**, OAM Fundació de Calafell; **Carles Garcia**, Museu del Ter, Manlleu; **Carme Gilabert**, Ecomuseu - Farinera de Castelló d'Empúries; **Carmina Borbonet**, Museu del Disseny de Barcelona; **Clara López**, coordinadora de la Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran, educadora de museus; **Cristina Puig**, Museu Marítim de Barcelona; **Esther Fuertes**, Museu Nacional d'Art de Catalunya; **Greta Boix**, Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Nusos activitats científiques i culturals; **Griselda Aixela**, Museu d'Història de Catalunya; **Guido Ramellini**, Museu de Matemàtiques de Catalunya, Cornellà de Llobregat; **Isabel de la Fuente**, IES Leonardo da Vinci Sant Cugat; **Mar Sánchez**, Espai Far Vilanova i la Geltrú; **Maria Casheda**, Acció Educativa, ACdPC; **Maria Feliu**, Museu d'Història de Catalunya i UB; **Mireia Bassols**, professional de l'educació i arteterapeuta; **Montserrat Morales**, l'Art de mirar; **Pau Senra**, Institut Montserrat de Barcelona i Consultor cultural; **Pere Viladot**, expert extern, assessor Acció Educativa de l'ACdPC; **Sebastiana Bote**, Institut Terra Roja de Santa Coloma de Gramenet; **Susanna Tena**, Escola Sant Just de Santa Coloma de Gramenet i Vàngelis Villar, Fundació Barcelona Olímpica.

L'e-CoP Llars i Patrimoni

Quan fèiem la recerca sobre treball col·laboratiu a Catalunya, també vam conèixer que al Servei de Formació de la Subdirecció General de Personal d'Administració i Serveis (PAS) del Departament d'Ensenyament, treballaven en CoPs virtuals. El personal PAS d'aquest Departament gaudeix de formacions internes voluntàries derivades de les CoPs tradicionals, que ofereixen hores de formació certificada dins del sistema d'acreditació propi, al personal participant. La diferència amb les altres CoPs, a més de ser una metodologia més virtual, és que el projecte de treball es tria amb anterioritat pel comitè intern del servei de formació, tenint en compte les mancances del col·lectiu.

Al maig van contactar amb nosaltres per exposar-nos la seva idea de col·laborar en una e-CoP virtual entre educadores de llars d'infants, que a Catalunya tenen categoria de personal PAS, i professionals del món de l'educació d'equipaments patrimonials i museus. Nosaltres, les dues institucions, seriem el grup impulsor i havien de buscar les persones interessades, el grup actiu.

La idea, després d'una recerca de les necessitats de les educadores de llars d'infants per part del Departament d'Ensenyament, era la creació d'una sèrie d'activitats educatives per a dur a terme en els equipaments culturals i museus que participessin, adaptades a les necessitats educatives i capacitats dels infants de zero a tres anys.

Alguns dels membres de l'e-CoP Llars i Patrimoni treballant en una reunió presencial.

Tot el material elaborat es recolliria en un document amb recomanacions per al disseny de futures activitats adreçades a aquestes edats. Aquest és el producte de coneixement en el qual s'està treballant.

Aquesta e-CoP funciona des del juny de 2016 i la data de finalització està prevista per a març de 2018. Es tracta d'un model de treball semipresencial. S'han fet algunes trobades presencials del grup actiu, però la feina col·laborativa i participativa es fa de manera virtual a través d'una plataforma tipus moodle del Departament d'Ensenyament. Destaquen dues figures importants en aquest model de treball: la moderadora (e-moderadora) i l'experta (e-experta). La moderadora gestiona la informació de la plataforma, fa propostes d'agenda i d'entrega de material i engresca al grup quan per algun motiu s'encalla o no troba el camí a seguir. És una figura molt important, que també està present en les CoPs tradicionals, que ha de ser-hi sempre present per assegurar que la feina es faci. L'altra figura destacada és l'experta, que en aquest cas, es tracta d'una persona amb un bagatge molt ampli i experiència contrastada en el món de l'educació patrimonial i la pedagogia, que aporta el seu coneixement i suport perquè la informació flueixi.

La recerca d'aquestes persones es va fer via xarxes socials i es van apuntar setze persones entre educadores de llars d'infants i professionals d'equipaments patrimonials.

Aquest és el grup de cacauets de la e-CoP Llars i Patrimoni:

Rosa Carreras, Llar d'infants L'Oreneta (Terrassa); **Rosa Farré**, Llar d'infants El Rossinyol (Santa Coloma de Queralt); **Anna Fenoy**, Llar d'infants L'Espurna (Manresa); **Maria dels Àngels Haro**, Llar d'infants L'Airet (Barcelona); **Maria Mercè Naves**, Llar d'infants Dumbo (El Prat de Llobregat); **Eva Orriols**, Llar d'infants Drac (Vilanova i la Geltrú); **Marta Rodríguez**, Llar d'Infants El Passeig (L'Hospitalet de Llobregat); **Núria Socias**, Llar d'infants El Barrufet (Reus); **Anna Maria Soler**, Llar d'infants Gavot (Vilanova i la Geltrú); **Montserrat Soler**, Llar d'infants El Sucre (Esplugues de Llobregat); **Núria Vázquez**, Llar d'infants La Baldufa (Tarragona); **Anna Torres**, Conjunt Rupestre La Roca del Moro del Cogul (El Cogul); **Joan Ibarz**, Reial Monestir de Santes Creus (Aiguamúrcia); **Vàngelis Villar**, Fundació Barcelona Olímpica (Barcelona); **Gema Vives**, Departament de Patrimoni Cultural (Ajuntament de Cornellà de Llobregat) i **Montse Ballester**, Museu de Ciències Naturals (Barcelona).

Cloenda

Segons la Wikipèdia la *serendipitat*⁵ és un descobriment casual o imprevist fet per un investigador en el curs d'una recerca orientada a altres objectius i amb pressupòsits teòrics diferents. Les serendipitats es produeixen sense planificació i es donen de manera inesperada. Segons alguns autors, aquests fenòmens no obeeixen només a la casualitat, sinó també a una actitud que les propicia i que es tradueix en el fet de ser curiosos, flexibles i sagaços. Es parla, doncs, de *casualitat buscada* com a part important en els processos d'innovació i creativitat.

La serendipitat en el nostre cas, naix de la curiositat, de la motivació d'un determinat tipus de persones molt valuoses, amb la necessitat d'ampliar la mirada que busca un canvi en la manera de treballar i relacionar-nos, que té a veure amb la generositat, la col·laboració, l'horitzontalitat, l'autoformació i l'optimització de recursos. Obrir portes per millorar la feina que fem i resoldre desafiaments recurrents en el nostre dia a dia és la nostra passió i compromís.

En paraules de Marcel Proust: La vertadera màgia del descobriment no consisteix a buscar paisatges nous, sinó a canviar la mirada.

5. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Serendipitat>

Bibliografia

2017. Cacheda, M. Idees per millorar l'educació als museus (projectes col·laboratius museu-escola). Ponència presentada el 18 de novembre a les Jornades Apropa't organitzades per la Xarxa de Museus de les Terres de l'Ebre i Tarragona.

http://www.jornadesapropat.cat/wp-content/uploads/2017/12/Maria-Cacheda_Idees-per-millorar-leducacio-als-museus.pdf

2017. Entrevista amb... Pius Fransoy Molina. Compartim núm. 49, febrer 2017. Centre d'Estudis jurídics i formació especialitzada.

<http://cejfe.gencat.cat/ca/publicacions/butlleti-compartim/compartim-49/>.

2015. Garcés, M. Fora de classe. Textos de filosofia de guerrilla. Editorial Arcàdia.

2013. Sanz Martos, S. Les comunitats de pràctica són tendència. COMEN, Revista dels Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació, núm. 19.

<http://comein.uoc.edu/divulgacio/comein/ca/numero19/articles/Article-Sandra-Sanz-Martos.html>

2011. Vázquez Bronfman, S. Comunidades de práctica. Educar, vol. 47/1, pp. 51-68.

Esteve, O i Carandell, Z. La Comunitat de Pràctica. Àrea de programes de formació, Subdirecció General de Formació i Desenvolupament del Personal Docent.

http://ateneu.xtec.cat/wiki/form/wikiexport/_media/materials/practica_reflexiva/eines/comunitat_de_practica.pdf

Comunitats de pràctica. www.wikispaces.com.

<https://teories-aprenentatge-aplicacionstic.wikispaces.com/4.3.+Comunitats+de+pr%C3%A0ctica>